

OBSAH

PŘEDZNAMENÁNÍ: CHTĚLI BYCHOM (SI) POSTAVIT NOVÝ KOSTEL.	17
ÚVOD	19
I. VÝCHODISKA	23
1. Teoretická a metodologická východiska, metodické postupy	25
1.1. Historická změna, paradigmatická změna	26
1.2. Panství, totalita	27
1.3. Komunistické totalitní panství	29
1.4. Militantně ateistické komunistické totalitní panství	35
1.5. Církevní dějiny, sociální dějiny	43
1.6. Perzekuce a marginalizace římskokatolické církve	45
1.7. Sakrální architektura a drobné sakrální památky v kulturní krajině	48
1.8. Zbožnost jako analytická kategorie církevních dějin, rámeček sakrální architektury a liturgiky	50
1.9. Symbolická hranice jako analytická kategorie sociálních dějin	54
1.10. Thúkydidova past, zbožnost a symbolická hranice na lokální úrovni	54
1.11. Poznámky k metodě sondy, vztahu k aktuální situaci a konfesijnímu zakotvení	60
2. Linie dosavadního bádání v českých zemích.	62
3. Římskokatolická církev ve vybraných zemích bývalého východního bloku prizmatem sakrální architektury	68
3.1. Svaz sovětských socialistických republik – Ruská sovětská federativní socialistická republika.	70
3.1.1. Exkurz: Moskva	73
3.2. Svaz sovětských socialistických republik – Litevská sovětská socialistická republika	75
3.3. Svaz sovětských socialistických republik – Ukrajinská sovětská socialistická republika	77

3.4. Německá demokratická republika	79
3.5. Polská lidová republika	82
3.6. Slovenská část ČSR a ČSSR	84
3.7. Maďarská lidová republika	87
3.8. Poznámky k dalším vybraným zemím	89
3.8.1. Exkurz: Nová města, Nowa Huta	92

II. PROCESY: ŠIRŠÍ KONTEXTY VZNIKU NOVÝCH SAKRÁLNÍCH STAVEB V ČESKOSLOVENSKU 95

4. Širší kulturní kontext: sakrální architektura ve velmi dlouhém 19. století (1789–1958) 97

4.1. Piánská epocha, sekularizace a sakrální architektura	97
4.2. Zlomy první světové války a pontifikátu Pia XII., hledání výrazu	100
4.3. Sakrální architektura druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století v českém prostředí	106
4.3.1. Exkurz: Rozvoj nekatolického sakrálního stavitelství v zemích Koruny české a v Republice československé	111
4.3.2. Exkurz: Krematoria v zemích Koruny české a v Republice československé	113

5. Zánik a vznik sakrálních staveb v českých zemích ve druhé polovině 20. století 117

5.1. Právní rámec a „účelové využívání“	118
5.2. Pohraničí	121
5.3. Armáda	124
5.4. Těžba	125
5.5. Vodní díla	127
5.6. Nešťastné události	127
5.7. Hřbitovy a drobné sakrální památky	128
5.8. Fenomény zániku a poškozování sakrálních staveb	129

6. Dvě krátká prolomení útlaku římskokatolické církve a jejich důsledky . . . 131

6.1. Stabilita a stabilizace, symbolická hranice a zbožnost	131
6.2. Destalinizace a římskokatolická církev – krátké uvolnění	133
6.3. Pražské jaro a římskokatolická církev – krátká revitalizace, tzv. normalizace	135

6.4. Církevní politika a prostředí vhodná pro sledování kontinuit a diskontinuit	142
6.4.1. Mezinárodní rovina: diplomatická jednání s Vatikánem	144
6.4.2. Biskupové	146
6.4.3. Diecézní kněží.	151
6.4.4. Řády a kongregace	153
6.4.5. Teologická fakulta	155
6.4.6. Laici – výuka náboženství a další oblasti	157
6.4.6.1. Exkurz: Heslo „kostel“ v Dětské encyklopedii Bohumila Říhy	160
6.4.7. Řeckokatoličtí křesťané	162
6.5. Kategorie „krize církve“ a „pronásledování církve“	163
6.5.1. Kritéria krizové situace pro církve	164
6.5.2. Kategorie pronásledování církve.	167
6.5.3. Kategorie pronásledování církve a pražské jaro	169
6.5.4. Kategorie pronásledování církve a tzv. normalizace a reálný socialismus	171
7. II. vatikánský koncil a jeho liturgická reforma	173
7.1. Základní charakteristiky II. vatikánského koncilu	173
7.1.1. Koncil v termínech papeže Jana XXIII..	174
7.1.2. Koncil v termínech účastníků	174
7.1.3. Koncil v diskusi o jeho interpretaci	175
7.2. Cesta k <i>Sacrosanctum concilium</i>	179
7.2.1. Liturgické hnutí v Evropě	179
7.2.2. Sakrální architektura a liturgické hnutí v Evropě	179
7.2.3. Jednání o <i>Sacrosanctum concilium</i>	180
7.2.4. Základní charakteristiky liturgické reformy II. vatikánského koncilu	181
7.3. Nové požadavky na sakrální prostory	182
7.3.1. Presbytář.	185
7.3.2. Lod' kostela	186
7.3.3. Pokyny k dalším částem sakrálního prostoru	187
8. Recepce a reflexe II. vatikánského koncilu v českých zemích	188
8.1. Specifická církevněpolitická a církevní situace	188
8.2. Základní charakteristiky liturgické reformy II. vatikánského koncilu v českých zemích	189
8.2.1. Strukturální aspekty: liturgické komise, Dílo koncilové obnovy	189
8.2.1.1. Exkurz: <i>Seriál</i> Architektura ve službách církve.	191

8.2.2. Sociální aspekty: přijímání koncilu na úrovni farností	192
8.2.3. Průmět tradičních prvků do nové situace: biblické překlady, liturgická hudba	193
8.2.4. Biografické exkurzy ke vztahu liturgické reformy, sakrální architektury a komunistického totalitního panství v českých zemích	195
8.2.4.1. <i>Jaroslav Cuhra a Plzeň</i>	196
8.2.4.2. <i>Jan Sokol a katedrála v Praze</i>	199

III. LOKALITY 201

Moderní sakrální stavby římskokatolické církve v českých zemích 1948–1989 – mapa	202
---	-----

9. Echa předchozího období 203

9.1. Kaple svaté Anežky České, Lidečko-Račné (1946–1949)	204
9.2. Kaple Ježíše Krista Krále, Tichov (1947–1948)	205
9.2.1. Kontrastní příběhy: Pankrác, Lidice a Ležáky	205
9.2.2. Příběh přeznačování: Ploština	208
9.3. Kaple Panny Marie Královny míru, Strážnice (1948–1949)	208
9.4. Kaple Božského Srdce Páně, Olomouc (1947–1950)	211
9.4.1. Exkurz: Dachau	214
9.4.2. Exkurz: Hoješín	215
9.4.3. Exkurz: Lomeček	218
9.5. Stavby na rozhraní kaple a drobné sakrální památky	220
9.5.1. Kaple Panny Marie Svatohostýnské, Starý Jičín (1946–1948)	221
9.5.2. Kaple Panny Marie Sedmibolestné, Vršovice (1949)	221
9.5.3. Kaple Panny Marie Královny míru, Křekov (1953)	222
9.6. Zbožnost a symbolická hranice	224

10. Náhradní kaple a kostely. 225

10.1. Kostel svatých Cyrila a Metoděje, Úsobrno (1945–1951)	225
10.1.1. Exkurz: Mírov	229
10.2. Kaple Panny Marie Růžencové, Velké Karlovice – Léskové (1946–1949)	231
10.3. Kostel svatého Bartoloměje, Klenovice na Hané (1947–1948)	232
10.4. Kaple Panny Marie Prostřednice všech milostí, Kaňovice (1951–1952)	234
10.5. Kaple Panny Marie Růžencové, Radotín (1950)	235
10.6. Kaple Nanebevzetí Panny Marie, Bílovice-Včelary (1954)	236
10.6.1. Kontrastní příběh: Nedachlebice	239

10.7. Kaple svatého Jana Nepomuckého, Rataje (1957–1959)	240
10.7.1. Kontrastní příběh: Neratovice	241
10.8. Kostel Navštívení Panny Marie, Soběšovice (1957–1961)	241
10.8.1. Kontrastní příběh a evangelický kostel: Těrlicko	253
10.9. Kaple svaté Anny, Hradčany (1968–1969)	255
10.9.1. Exkurzy: Porta coeli, Devět křížů	263
10.9.2. Kontrastní příběh: Hustopeče	264
10.10. Kaple Neposkvrněného početí Panny Marie, Kelč-Němetice (1969)	265
10.11. Kostel svatého Mikuláše, Tichá (1969–1976).	266
10.11.1. Kontrastní příběh: Nový Jičín – Loučka	277
10.12. Kostel (kaple) svatého Václava, Most (1983–1989)	277
10.13. Exkurzy k severočeským sakrálním realizacím	295
10.13.1. Exkurz: Brtníky	295
10.13.2. Exkurz: Seminární a fakultní kaple v Litoměřicích, Jan Sokol	296
10.14. Exkurzy k tématu kvazisakrality	301
10.14.1. Exkurz: Kvazináboženské obřady a stavby	301
10.14.2. Exkurz: Smuteční obřadní síně, Milevsko, Zubří a Ostrava	302
10.14.3. Exkurz: „Kokos“ – komunistický kostel – echo v jazyce a symbolická hranice	305
10.15. Symbolická hranice a zbožnost	307
11. Dědictví pražského jara	308
11.1. Kaple svatého Václava, Chyňava-Podkozí (1966–1968)	308
11.2. Kaple svatého Jana Křtitele, Letovice-Jasinov (1968–1969)	309
11.3. Kostel Panny Marie Královny nebe a země, Lačnov (1968–1971)	314
11.4. Kostel Nanebevzetí Panny Marie, Střelná (1968–1971)	319
11.4.1. Kontrastní příběh: Kaple svatých Cyrila a Metoděje, Valašská Senice (1969–1971).	323
11.4.2. Příběh realizace na pomezí sakrální stavby a drobné sakrální památky: Kaple Nanebevzetí Panny Marie, Valašské Příkazy (1968)	325
11.4.3. Kontrastní příběhy z okresu Zlín	325
11.4.3.1. Kontrastní příběh: Otrokovice	326
11.4.3.2. Kontrastní příběh: Slušovice-Hrobice	327
11.4.3.3. Kontrastní příběh: Štítná nad Vláří – Popov.	328
11.5. Kaple svatého Martina, Kozojídky (1968–1971)	328
11.6. Kaple svatých Cyrila a Metoděje a svatého Pia X., Litovany (1969–1970)	332
11.6.1. Kontrastní příběh: Hroznatín a Ludvík Svoboda	340

11.7. Kaple Nanebevzetí Panny Marie, Hlučín-Darkovičky (1969–1970).	341
11.7.1. Kontrastní příběh: Chuchelná	349
11.7.2. Kontrastní příběhy: Ostrava-Poruba, Ostrava-Zábřeh	351
11.7.3. Kontrastní příběh naruby: Leninova třída, Ostrava-Poruba	357
11.7.4. Exkurz: Průzkum religiozity v Severomoravském kraji	358
11.7.5. Nástup tzv. normalizace v Severomoravském kraji	359
11.8. Kaple svatého Václava, Blížkov (1969–1974)	359
11.8.1. Kontrastní příběh: Pavlínov	366
11.9. Kostel svatého Josefa, Senetářov (1969–1971)	369
11.9.1. Kontrastní příběh: Kulířov	383
11.10. Symbolická hranice a zbožnost	385

IV. SNAHA O POROZUMĚNÍ ZMĚNĚ – HISTORIZACE II. VATIKÁNSKÉHO KONCILU 387

12. Důsledky vztahu II. vatikánského koncilu k modernitě pro sakrální architekturu 389

12.1. Liturgie jako paradigmatická syntéza reforem církve	389
12.2. II. vatikánský koncil a modernita	391
12.3. Moderní sakrální architektura?	393
12.3.1. Otázka zpoždění a výrazu reformy	394
12.3.2. Otázka výrazu reformy – pohled kritiků	395
12.3.3. Otázka archetypu a prototypu	396
12.3.4. Otázka originality a antropocentrismu	397
12.3.5. Otázka původnosti	398
12.4. Poznámky k možnostem posouzení staveb	398
12.4.1. Architektonický a uměnovědný pohled	399
12.4.2. Pastorační a liturgický pohled	399

13. Hermeneutika kontinuity Benedikta XVI. jako pokus o interpretační klíč a nástroj historizace II. vatikánského koncilu 401

13.1. Joseph Ratzinger – Benedikt XVI. a hermeneutika kontinuity	401
13.2. <i>Summorum Pontificum</i>	404
13.3. <i>Traditionis custodes</i>	406
13.4. Historizace II. vatikánského koncilu a sakrální architektura	407
13.5. Český případ	409

DOUŠKA: KOSTEL PRO LETNOU	413
ZÁVĚR	415
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	435
JMENNÝ REJSTŘÍK	470
MÍSTNÍ REJSTŘÍK	475
TEXTOVÉ PŘÍLOHY	478
Jaroslav Cuhra: Ideová a důvodová zpráva k projektu farního kostela v Praze-Malešicích . O farním areálu	478
Jan Sokol: Svatý Vít (1947)	484
Jan Sokol: Svatý Vít (1968)	487
Jan Sokol: Dvacet let zkušeností s úpravami kostelů (asi 1983).	490
RESUMÉ	493